

ขอพระราชทาน

ทูลเกล้าฯ ถวาย

พร. มาทูลเกล้าฯ พระเจ้าอยู่หัว

ประวัติ
สมเด็จพระสังฆราช
(เจ้า)

วัดราชประดิษฐ์
สถิตยมหاسีมาราม
กรุงเทพมหานคร

(คำนำ)

ข้าพระพุทธเจ้า   นาย ก. ศ. ร.
กุหลาบอายุ ๖๗ ปี   ขอพระ

ราชทานพระบรมราชวโรกาส พระ
 ราชอาญาไม่พ่นเกล้าฯ ข้าพระ
 พุทนต์เจ้า ขอพระราชทานเรียบเรียง
 เรื่องประวัติสมเด็จพระสังฆราช วัด
 ราชประดิษฐ์ สถิตยมหาสิมาราม
 ขึ้นทูลเกล้า ทูลกระหม่อมถวาย
 ถอดพระเดชพระคุณ ใต้ฝ่า
 ถอดงูฎพระบาท สำหรับประทับ
 พระบารมี เป็นที่เฉลิมพระเกียรติ
 ยศ ปราบกฏเกณฑ์ศาสนานบ้านเมือง

๓

สยาม ตามสมัยที่ได้ มีการพระ
ศพนมเด็จพระสังฆราชพระเมรุทอง
สนามหลวง ณะรัตนโกสินทร
ศก ๑๑๙ ควรมีควรแล้วแต่จะ
ทรงพระมหากรุณา ไปรฎูเกล้า
ไปรฎูกระหม่อม

ขอเดชะ

(คำอธิบาย)

จักลำดับประชุมวงศ์ กระจุกมุด

เหตุอุกนิหาร แห่งสมเด็จพระสังฆ
 ราช (ศา) ได้คัดข้อย่อความ
 ออกมาจากตำรา ทางราชการ
 บางชนิด แล้วได้ คิดไปไต่ถาม
 วงศ์ญาติของท่าน สมเด็จพระ
 สังฆราช (ศา) ที่ยังมีชีวิตอยู่
 ทุกวันนี้เป็นต้น ทั้งได้ค้นตำรา
 ต่าง ๆ หาดายอย่างมาประกอบปรเข้า
 ด้วยช่วยกันผสม เป็นเรื่องลำดับ
 กันมามีใจความว่าดังนี้ :-

(ข้อความเดิม)

ท่านเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์
 มหาโกษาธิบดีที่พระคลัง (มีนาม
 เดิมว่าอยู่) เปนเสนาบดีจตุรสดมภ์
 กรมท่า ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งเป
 พระเจ้าแผ่นดินที่ ๓๓ ในกรุงศรี
 อโยธยาโบราณ ถ้าจะนับตามลำดับ
 บ้างก็ตระกูล พรหมณ์รามราช

สืบมาจากกรุงศรีอยุธยาธานี อนุ
 มาณ ๙๙๖ ปีเศษแล้ว เจ้าพระยา
 ชำนาญบริรักษ์ (อู๋) ผู้^๕นี้ คือกที่
 นับเป็นวงศ์ชนที่ ๔

ท่านเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์
 (อู๋) ได้ มีอนุภรรยาใหม่เป็นนาง
 พรหมณ์มณี เป็นบุตรพรหมณ์
 เทศชาวเมืองเพ็ชรบุรี มีชื่อว่าท่าน
 ลำอาง ๆ มีบุตรผู้หนึ่ง ชื่อท่าน
 แยม ๆ ผู้^๕นี้นับเป็นชนที่ ๕ ในวงศ์

พราหมณ์รามราช และเปณบุตร
 ที่ ๑๑ ในท่านเจ้าพระยาชำนาญ
 บริรักษ์ (อยู่) ท่านแยมได้สามีชื่อ
 นายพัน ๆ ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบล
 บ้านกระเือง ริมเชิงกำแพงนอก
 พระนครกรุงศรีอยุธยา ตรงวัด
 ยมข้ามฝั่งตะวันตก

ท่านแยมเป็นคนที่ ๕ มีบุตร
 ๕ คนเป็นคนที่ ๖ บุตรทั้ง ๕ คน
 นี้เมื่อถึงอนิจกรรม มีอายุศัมันต์

กว่า ๘๐ ปีเศษทั้ง ๕ คน

บุตรที่ ๑ ของคุณยายแยม เป็น
หญิงชื่อสุข (คือโยมผู้หญิงของ
สมเด็จพระสังฆราช (สา) เป็น
กัน) บุตรที่ ๒-เป็นหญิงชื่อจัน
เป็นภรรยานายเดช บ้านปากคลอง
บางขุนเทียนริมบ้านหม้อ บาง
ทะนาวศรีแขวงกรุงเทพ ฯ บุตร
ที่ ๓-เป็นหญิงชื่อแยม เป็นภรรยา
นายสุข บ้านในคลองบางขุนเทียน

ริมบ้านหม้อบางตะนาวศรี บุตร
 ที่ ๔-เป็นชายชื่อขุนทอง ได้ภรรยา
 ชื่อเพ็งบ้านอยู่ในกรุงเทพ ฯ บุตร
 ที่ ๕-เป็นหญิงชื่อกุ่ม เป็นภรรยา
 นายเพ็ง บ้านในคลองบางไผ่ใหญ่
 แขวงเมืองนนทบุรี รวมบุตรท่าน
 แยมารนี้ที่ ๕ มี ๕ คนเท่านั้น ท่าน
 แยมามีอายุสมัยนั้นยาวมาถึง๑๒๖ปี
 จึงถึงอนิจกรรมล่วงชนม์ชีพไป
 ท่านสุขได้ มีชื่อนายจัน บ้าน

ในคลองบางไผ่ใหญ่ แขวงเมือง
นนทบุรี ในเวลาโน้นนั้นเขาเรียก
นายจันว่า “นายจันมิตินท์” และ
“นายจันมาถัย” (คือเป็นนัก

ปราชญ์เทศมิตินท์แต่มาถัย เทศ
คู่แข่งประชันรักไซร้ ก็นไม่มีผู้ใด
สู้ได้) นายจันมิตินท์ผู้ นคือโยม
ผู้ขาย สมเด็จพระสังฆราช (ตา)

ท่านศุขชนที่ ๒ มีบุตร ๕ คน
เป็นชนที่ ๗ ท่านศุขภรรยาท่านจัน

มิตินท์สามี่   มีบุตร ๕ คนคือ
 บุตรที่ ๑-เป็นหญิงชื่อบวบ   บ้าน
 อยู่ในคลองบางเขน   แขวงกรุง
 เทพ ฯ   ท่านบวบผู้นี้เป็นยาย
 ภรรยา ของพระยาสุทนต์ (อุ่น)
 บุตรที่ ๒-เป็นชายชื่อนายช้าง   ได้
 เป็นพระศุภรัตในรัชกาลที่ ๕ กรุง
 เทพ ฯ   บุตรที่ ๓-เป็นชายชื่อท้าว
 สา   ได้บวชเป็นสมเ็จาพระสังฆ
 ราชอยู่วัดราชประดิษฐ์   บุตรที่ ๔-

๓๒

เป็นชายชื่อนายสังข์ ไต่บวชเป็น
ตามเนรเปรียญก็ ภายหลังได้
เป็นพระภิกษุสงฆ์ ได้เป็นพระครู
ปลัด ในชุดกระหม่อมพระวัดบวรนิ
เวศ (คือพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว) แต่ยังทรงพระ
ผนวชภายหลังพระปลัดสังข์ได้เป็น
สมณะทูต ออกไปทรงตั้งกาหวิป
ในรัชกาลที่ ๓ กรุงเทพฯ ฯ กลับ
เข้ามากรุงเทพฯ ไปรณเกล้า ฯ ให้

๑๓

เป็นพระสมุห์มนูนี้ พระราชาคณะวัด
บวรนิเวศ บุตรที่ ๕-สุดท้องของ
คุณยายศุข เป็นหญิงชื่อนี้มามี
บุตรไม่ คุณยายศุข (โยมผู้หญิง
สมเด็จพระสังฆราช (สา) นั้น มี
ชนนายศุขได้ ๗๒ ปีจึงถึงอนิจกรรม
คุณยายบวบชนที่ ๗ เป็นบุตร
ที่ ๑-ของ คุณยายศุข คุณยายบวบ
มีบุตรชายหญิงหลายคน พระศุภ

รัช (ข้าง) ชั้นที่ ๗ เป็นบุตรที่ ๒
 ของคุณยายสุชนัน พระศุภรัต
 (ข้าง) มีบุตรชายหญิงหลายคน
 คุณยายบวบเมธพระศุภรัต (ข้าง)
 เป็นพี่สาวแก่พี่ชาย สมเด็จพระ
 สังฆราช (สา) ร่วมบิดามารดา
 เดียวกัน แต่พระสมุห์มุนี (สังข์)
 และคุณยายอัม ทั้งสองคนเป็นน้อง
 สมเด็จพระสังฆราช (สา) นั้น
 ท่านทั้งสองหาบุตรสืบวงศ์ตระกูล

พ.ฯห้ามฉันทามราชมาไม่

อนึ่งคุณยายแจ่มชั้นที่ ๒ เป็น
บุตรที่ ๓-๔ ของคุณยายแจ่มชั้นที่ ๕
คุณยายแจ่มชั้นที่ ๒ เป็นภรรยาคุณ
ตาสุข คุณยายแจ่มมีบุตรหลานคน
ไม่ควรจะออกชื่อ จะออกชื่อแต่
บุตรหญิงคน ๑ ชื่อท่านแดงๆ เป็น
ภรรยานายเรืองสิงห์ ท่านแดงมี
บุตร ๔ คนไม่ควรจะออกชื่อ ควร
จะออกชื่อแต่คนเดียว คือบุตร

ที่ ๒ ของท่านแท่งมารดา ท่านเรื่อง
 สิงห์ปิตา   เปนชายชื่อนายเทียบ
 หรือวันณาโก   เปนหลานสนิท
 ของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา (๓) ท่าน
 วันณาโกมีบุตรชาย ๓ คน ที่ ๑-
 ชื่อนายยุทธ   ที่ ๒-ชื่อนายรบ
 ที่ ๓-ชื่อนายประจักษ์ และบุตร
 ชายหญิงอีกหลายคนด้วย

๑๗
๕ ๗
ชั้นที่ ๗

สมเด็จพระสังฆราช (สา) เป็น
ชั้นที่ ๗ เป็นบุตรที่ ๔-๕ ของคุณยาย
สุข โยมผู้หญิง คุณทาจันมีถิ่นที่
โยมผู้ชาย

เดิมสมเด็จพระสังฆราช (สา)
ท่านยังเป็นตรนกุมาร ท่านได้เป็น
ศิษย์อาจารย์อื่น ในสำนักนี้วัดใหม่
ในคลองบางขุนเทียน ริมบ้านหม้อ
บางกนาวศรีแขวงกรุงเทพ ฯ ท่าน

ได้บรรพชา เป็นสามเณรมหานิกาย
 พร้อมกันกับพระปรีชาเฉลิม (ฉิม)
 บ้านบางกรวย แขวงเมืองนนทบุรี
 เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระสังฆราช
 (สา.) ท่านจึงทรงรักไกร่นับถือ
 พระปรีชาเฉลิม (ฉิม) ตลอดมา
 จนพระปรีชาเฉลิม (ฉิม) ถึงมรณ
 ภาพล่วงชนชีพไปก่อนท่าน

เมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สา)
 เป็นสามเณร ท่านเรียนพระปริยัติ

ธรรมหลายผูกแล้ว แต่อาจารย์อื่น
 บอกพระปริญาธรรม หมดวิชา
 ความรู้ ไม่มีใครจะบอกท่านได้
 ท่านจึงได้ลาสิกขาจากสามเณร แล้ว
 ออกจากสำนักนี้วัดใหม่ ในคลอง
 บางขุนเทียน ริมบ้านหม้อบางตานาว
 ศรี ท่านมาอยู่บ้านของท่านตำบล
 บางไผ่ใหญ่แขวงเมืองนนทบุรี
 ภายหลังท่านมีศรัทธาจะเวียนคัม
 ภีร์ พระปริญาธรรมให้แตกฉาน

ข้าพเจ้าชำนาญการภาษามคธบาฬีอีก
 ห้านึ่งได้ลา บิดามารดาของท่าน
 ลงมาขอบรรพชา อุปสมบทกรรม
 เปนสามเณรมหานิกาย ถวายตัว
 เปนอันเตวาสิกสัทธิงวิหาริก ใน
 พระพิมลธรรม (พร) ๆ ได้เป็น
 พระอุปัชฌายาจารย์ของท่าน ในชั้น
 ที่ ๒ เมื่อบวชเป็นสามเณรมหา
 นิกายอยู่ ในสำนักนี้พระพิมลธรรม
 (พร) พระราชาคณะเจ้าอาวาส

วัดราชบูรณะ กรุงเทพมหานคร

สามเณร (สา) บวชเป็นสาม
เณรแล้ว ได้เล่าเรียนพระปริยัติ
ธรรมคัมภีร์พระพุทธวจนะ แต่ท่าน
อาจารย์อ่อนศฤหัตถ์ บ้านอยู่น้ำ
วัดเลียบที่ทรงทำทะเบียน ท่าน
อาจารย์อ่อน เป็นอาจารย์บอกหนังสือ
ธรรม อยู่ทำสังคายนาบุญเรียน
น้ำวัดเลียบนั้น ภายหลังสามเณร
สาเล่าเรียนพระพุทธรูปพระไตรปิฎก

แล้ว จันท่านอาจารย์อื่นหมด
 ความปรีชาชำนาญจะบอกต่อไป
 ไม่ได้ ในทางพระพุทธศาสนา
 จึงท่านอาจารย์อื่นเป็นญาติกัน
 กับ พระครูศีลปาโมกข์วัดบวรนิเวศ
 ท่านอาจารย์อื่นได้นำพาสามเณร
 ไปฝากแก่พระครูศีลปาโมกข์ขอ
 เข้าเรียนพระพุทธวณะ โดยคัมภีร์
 ชั้นสูง ไชยทวดเลียบไม่มีภักร์ชั้น
 สูงเข้าเรียนเหมือนวัดบวรนิเวศ

๒๓

สามเณรสามาขอเรียนพระปริณัติ
ธรรมแก่พระครูคิดป่าโมกข์ พระครู
คิดป่าโมกข์ “แจ้งความแก่ท่านว่า
“สามเณรสาจะมาเล่าเรียน พระปริ
ณัติธรรม อาไศรยอยู่ในสำนักนี้
พระธรรมยุติกะนิคายน^๕นี้^๖ไม่ได้ ด้วย
ผิดสำนักนี้ต่างกะตักกันจะอยู่ ไม่^๗ได้^๘
ถ้ามีศรัทธา จะมาอยู่อาไศรยเล่า
เรียนพระปริณัติธรรม ให้แตกฉาน
ฟัง^๙เพียงแปล^{๑๐}ตำรับ^{๑๑}ต่อไปนั้น จำจะ

ท้องถิ่นบวชเป็นสามเณรใหม่ ใน
 สำนักนั้น พระธรรมยุติกะนิกายก่อน
 จึงจะอยู่เสนาไพร่ในวัดบวรนิเวศ
 จะได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมได้”

เมื่อสามเณรสาได้สดับดังนั้นแล้ว
 จึงมีความยินดี ที่จะยอมรับปฏิบัติ
 อยู่ในสำนักนั้นพระธรรมยุติกะนิกาย
 ค้ำว ย้ายพระครูคิดป่าโมกข์จึง
 ให้นำสามเณรสาขึ้นไปถวายตัวต่อ
 ทูลกระหม่อมพระ วัดบวรวิเวศ

(คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว   เมื่อเวลาทรงพระ

ผนวช) ทรงรับไว้เป็นอันเทวาลิก
แลตั้งชื่อวิহারิกในสำนักนี้ธรรมยุติ
กะนิกายในวัดบวร (วัดสมอราย)

ในครั้งนั้นจึงไปรรูเกล้า ๆ
มีรับสั่งแก่ พระภักมฺขมฺณี (เกิด)
พระราชาคณะผู้ใหญ่สำนักนี้ธรรม-
ยุติกา   ให้เป็นพระอุปัชฌายาจารย์

บรรพชาศ มณเระสา ๆ ได้บวชเป็น
 ตามเถรครั้งที่ ๓ ในสำนักนี้พระ
 ธรรมยุติกะนิกาย (จัทสมธราย)

(คำอธิบายว่า—พระภักมฺขมฺณี
 (เกิด) ผู้ นี้ เป็นบุตรพระยา
 จำเริญยากร (นุ่น) ในพระ
 บวรราชเจ้ามหาเสนาณรงค์ กรม
 พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒ กรุง
 เทพ ฯ พระภักมฺขมฺณีเป็นพี่ชาย
 ร่วมบิดามารดาเดียวกับ กษัตริย์

๑๕ มาตรา เกษพระสนม พระบาทสมเด็จพระ
 เจริญพระบรมโกศ จ้าวอยู่หัว พระ
 บวรราชวังรัชกาลที่ ๔ กรุงเทพ ฯ
 เจ้าจอมมารดาเกษ เป็นเจ้าจอม
 มารดา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 หมื่นพิศำณบวรศักดิ์ เจ้าจอม
 มารดาเกษมีอายุสมควรได้ ๘๐ ปีเศษ
 แล้ว เที่ยงนึ่งยังมีชีวิตเป็นปกติ
 มีตัวอยู่จนทุกวันนี้ด้วย)
 ด้วยในสมัยโน้นนั้น พระบาท

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 พระผนวชแล้ว แต่ยังไม่ได้ทรง
 รับฉันท์ะ เป็นพระอุปัชฌายาจารย์
 บรรพชาอุปสมบทกรรม ตามเนร
 และภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุ
 ฉนี้จึงไปวิวเถถำ ๆ ให้พระภักมฺช
 มฺนี (เกิด) เป็นพระอุปัชฌายาจารย์
 บรรพชาสามเณรสา ในเวลาโน้น
 นั้นพระเถระยังมีอยู่ในสำนักนั้นพระ
 ธรรมยุติกะนิกายหลายรูป

ครั้นสามเณรสา เข้ารับบรรพชา
 ใหม่ฝ่ายธรรมยุติกะนิกายแล้ว จึง
 ได้เข้าสอบได้ พระคัมภีร์พระปริ
 ญัตถกรรม บนพระที่นั่งดุสิตมหาปรา
 ธาต เจอน้ำพระที่นั่งพระบาท
 สมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัช
 กาธิ ๓ กรุงเทพฯ ฯ เข้าสอบได้
 พระบาฬี ในที่ประชุมใหญ่พระ
 ราชาคณะ สามเณรสาได้ได้ ๙
 ประโยค ในครั้งเดียวขณะนั้น

แปลสามเณรเปรียญที่ออก

ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว มีพระราชกำหนดรับ
สั่งให้หาสามเณร (๓) ให้เข้า
มาเฝ้าหน้าพระที่นั่ง แล้วทรงประเคน
ไตรแพรแถบวิกขารต่าง ๆ แล้ว
จึงทรงเฝ้าสมเด็จพระราชหัตถ์
ถุมหังสามเณร (๓) มีพระ
ราชดำรัสว่าทรงนี้ “สามเณรข้าง
เผือกเล็ก ๆ ประหลาดอัศจรรย์”

กาล

ภายหลังสามเณร(สา)เป รียญ์ก็
เขามีอายุได้ ๒๑ ปี ก็ได้อุปสม
บทกรรมเป็นนาคหลวง ในวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรม
มหาราชวัง ทรงมอบพระราช
ดำริห์ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าทุกกระหม่อมพระ วัดบน
(คือพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระผนวช)
ให้ทรงจัดการบวชสามเณรสา ใน

เสด็จขึ้นพระธรรมยุติกะนิกาย ครั้น
นั้นทอดพระห่มอมพระ วัดบนไปรว
เกล้าฯ ให้พระเนกขัมมุนี ( )
ที่พระราชาคณะ พระเถระผู้ใหญ่
ในวัดบน เปนพระอุปัชฌายาจารย์

ครั้งนี้อุปสมบทกรรมตามเนรสา
เปนพระภิกษุสงฆ์ พระธรรมยุติกะ
นิยายครั้งที่ ๓ ภายหลังได้มา
ญัตติจะตุตตะกรรมในพระอุโบสถ
มหาพิทักษ์สีมาวัชรกรรมยุติกอีกครั้ง ๑

๓๓

คู่ สวต จะเป็นพระราชาคณะรูปใด
จะมีนามกรปรากฏว่าอะไร คั้น
จดหมายเหตุ เบราณไม่พบ ครั้น
ไต่ถามท่านผู้หลักผู้ใหญ่ ก็ไม่
ได้ความแน่นอนชัดแจ้งว่า ท่าน
ผู้ใดเป็นคู่สวต

ครั้น อยู่มาภายหลังไม่ช้านาน
สักกี่มากน้อย พระเจ้าเปริญท
เขกก็ได้ รับสมณะถานันดรบรรดา
สักกี่ เป็นพะอมร โมฬีที่พระ

ราชาคณะวัดบวรนิเวศ ในรัชกาล
ที่ ๓ กรุงเทพ ฯ ๓ ฯ และ ๓ ๓

ครั้งหนึ่งพระอมรโมฬี (๓)

อาพาธและไม่สู้จะสบายในร่างกาย
จึงได้ถวายพระพรตักขิ ต่อพระ
บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า

อยู่หัว ฯ ไปรณพระราชทานพระ
บรมราชานุญาตให้ คึก ทานก็
ตักขิขาทอดออกมา ไม่ช้านานตักก็
มากน้อย ทานก็กลับเข้าไปรับ

๓๕

ปฏิบัติอุปสมบทกรรมครั้งที่ ๒ ใน
วัชบวรนิเวศ ในรัชกาลที่ ๔ กรุง
เทพ ฯ เมื่อทำนอุปสมบทกรรม
ครั้งที่ ๒ นี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลง
กรณ์ ทรงพระผนวชอยู่ในวัช
บวรนิเวศ แต่ยังไม่ได้เป็นกรม
หมื่นบวรวิชัยสุนทรพงศ์ ยังดำรง
เป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้นที่ ๒
พระองค์เจ้าวฤกษ์ ฯ ได้เป็นพระ

เถอะ จึงได้ เป็นพระอุปัชฌายาจารย์
 ครั้งที่ ๒ ของท่านพระอมรโมหิ
 (สา) แต่คู่สวดบวชสมเด็จพระ
 สังฆราช (สา) ครั้งที่ ๒ นี้คือพระ
 ศรีวิสุทธิวงศ์ (พัก) พระราชา
 คณะในวัดบวรนิเวศ พระศรีวิ
 สุทธิวงศ์ (พัก) เป็นกรรมวาจา
 จารย์ ของสมเด็จพระสังฆราช
 (สา) ครั้นบวชสมเด็จพระสังฆ
 ราชแล้ว ไม่ช้านานสักกี่มากน้อย

พระศรีวิสุทธิวงศ์ (พัก) ก็คือ
 จากสมณะเพศบรรพชิต มาเป็น
 คฤหัสถ์ ได้เข้ารับปฏิบัติประพฤติก
 ติ เป็นคนทำราชการในรัชกาล
 ที่ ๔ กรุงเทพฯ ได้เป็นที่พระศรี
 สุนทรโวหาร เจ้ากรมพระอาลักษณ์
 ภายหลังได้เลื่อนที่ เป็นพระยาศรี
 สุนทรโวหาร เจ้ากรมพระอาลักษณ์
 ในรัชกาลที่ ๕ กรุงเทพฯ พระยา

ศรีสุนทรโวหาร (พัก) เปนบิดา
 พระยาศรีสุนทรโวหาร (กระมด)
 เดียวนี้ เหตุนี้สมเด็จพะสังฆราช
 ท่านทรงรักใคร่นับถือ พระยาศรี
 สุนทรโวหาร (พัก) จนตลอด
 ชีวิต ของพระยาศรีสุนทร

ครั้นท่านอุปสมบทกรรมแล้ว ไม่
 ชำสัดก็มากน้อย ท่านก็ได้เลื่อน
 ที่เปนพระราชาคณะอีก

ภายหลังได้ เปนที่พระสาละนะ

โสภณ พระราชาคณะพิเศษอยู่ใน
 วัดบวรนิเวศในรัชกาลที่ ๔ กรุง
 เทพ ฯ ภายหลังพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้าง
 วัดราชประดิษฐสถิตยมหาลิมาราม
 เสร็จแล้ว จึงได้ทรงอาราธนา
 พระสาสนะโสภณ (สา) ให้เป็น
 เจ้าอาวาสครองวัดราชประดิษฐ์

ครั้นในรัชกาลที่ ๕ กรุงเทพฯ ฯ
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อยู่หัว ทรงสถาปนาเถื่อนตำแหน่ง
ยศชั้น มีนามกรปรากฏว่าดังนี้

“ พระศาสนะโสภณ วิมลญาณ
สุนทรบวรสังฆนายก ศรีปฐก
วิทยาคุณาถังการะวิสุทธิ ธรรม
วรยุดิกะคุณาภิสัมมานิปาโมกษ ”
ที่พระธรรมวโรดม เจ้าคณะรอง
ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตรราคาเดือน
ละ ๒ ตำลึง มีถาหรณ์ศักดิ์ควร
ตั้งถาหรณ์กรมใต้ ๘ รูปทรงตั้งพระ

๔๓

สาสนะโสภณ ที่พระธรรมวโรคม
แก้ณวันศุกร์เดือน ๘ บวรพาสาย
แรม ๘ ค่ำปีวอกจกัควาศก พระ
พุทธศักราช ถ่วงแล้วได้ ๒๔๓๕
พรรษา เป็นวันที่ ๑๓๑๖ วัน
ในรัชกาลที่ ๕ กรุงเทพฯ

ภายหลังทรงเลื่อนพระสาสนะ
โสภณที่พระธรรมวโรคม เป็นสม
เด็จพระพุทธโฆษาจารย์ สมเด็จพระ
พระราชคณะเจ้าคณะใหญ่ ฝ่าย

แหน่ือ ตามท่าแห่งที่สมเด็จพระ
 อริยวงษาคตัญญาณ มีนิกะภัตร
 ภาคาเตื่อนณะ ๗ คำถึง เพิ่มถาณา
 นุคักดิ์ กะถาณานุกรมได้ ๑๐ รูป
 จาริกนาม ถงในแผ่นสุพรรณบัตร
 พระราชทานสุพรรณบัตร แต่ณวัน
 พุฒเทื่อนสี่แรมแปดค่ำปีเถาะเอกศก
 พระพุทธศักราช ถ่วงแล้วได้
 ๒๔๒๒ พรษา เปนวันที่๔๑๓๑
 วนในรัชกาลที่ ๕ กรุงเทพ ฯ

ภายหลังทรงเลื่อนสมเฝ้าพระ
 พุทธโฆษาจารย์ ให้ มีอภิวะศ
 ไฉนยิ่งขึ้นไป มีนามตามที่จารึก
 ไว้ในสุพรรณบัฏว่าดังนี้ “ สม
 เฝ้าพระอริยวงษากตะญาณ สุขุม
 ธรรมวิธานธำรง มหาสงฆปริณายก
 ตรีปิฎกพาคุสโตภาส ปรมิณทร
 มหาราชหิโตสัมปทาจารย์ ปุสส
 เทวภิธานสังฆวิสุทธี ปาวจนุตม
 ศาสนะโสภณ วิมลศีลสมาจาร

วัชรพุทธศาสนิกะบริษัทคารวสถาน
 วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลย
 คัมภีร์ญาณสุนทร มหาอุตรคณา
 ฤศร บวรสังฆารามคามวาสีอรัญ
 วาสี ” สถิตยที่วัชรราชประดิษฐ
 สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระธา
 รามหลวงเปนใหญ่ฝ่ายเหนือ มี
 นิตยภัตตราคาเดือนละ ๑๐ ตำลึง มี
 ถานานุกัณฑ์ ควรตั้งถานานุกรมได้
 ๓๒ รูป จาริกนามลงในสุพรรณ

๔๕

บัตร พระราชทานพระสุพรรณบัตร
แต่ณวันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโก
สินทรศก ๑๑๐ พระพุทธศักราช
ถว้แก่ได้ ๒๔๓๔ พรรษา เปน
วันที่ ๔๕๓๑ วัน ในรัชกาลที่ ๕
กรุงเทพ ฯ

ภายหลังทรงเลื่อนตำแหน่งยศ
ใหญ่ยิ่งยอดเอกอัครมุนี เสด็จ
พระอริยวงษาคตญาณ (สา) เปน
สมเด็จพระสังฆราช (๖๓๖)

(คือเจ้าประคุณพระสังฆราช) มี
 ถาหรณุศักดิ์ ควรตั้งถาหรณุกรมได้
 ๑๒ รูป มีนิตยภัทรวาศาเดือนละ
 ๑๒ ตำลึง เปนสมเด็จพะสังฆ
 ราช มหาประธานาธิบดีสงฆ์เป
 นพระประธาน ในสมณมณฑลทั่ว
 พระราชอาณาเขตสยาม พระนาม
 จารึก ลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏ
 แล้วพระราชทาน พระสุพรรณบัฏ
 เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ร.ศ.

โกสินทรศก ๑๑๒   ตรงกับจุฬ
 ศักราช ๑๒๕๕ ปีมะเมียเบญจศก
 ตรงกับพระพุทธศักราชล่วงแล้วได้
 ๒๔๓๖ พรรษา เป็นวันที่ ๑๕๑๕๐
 วัน   แต่บัดพระราชพิธีบรมราชา
 ภิเศก   ในรัชกาลที่ ๕ กรุงเทพมหานคร

สมเด็จพระสังฆราช (สา) ได้
 ทรงรับตำแหน่งที่ สมเด็จพระสังฆ
 ราชมาได้ ๑ ปี   สมเด็จพระสังฆ

ราช (ตา) ประชวรพระโรคบิด
 มาทั้งวันนี้ที่ ๓๐ ธันวาคม รัตน
 โกสินทรศก ๑๑๘ ครั้นต่อวันนั้น
 มา พระโรคกลายเป็นพระโรคชรา
 ภาพไป ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระ
 จ้าวอยู่หัว ทรงพระปริวิตกมาก
 คว้ยเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ของ
 พระองค์ท่าน จึงได้พระราชทาน
 แพทย์หมอหลวง ไปรักษาพะยา
 บาด แล้วหาแพทย์หมอสืบเสาะก็

มารักษาม้าง แพทย์ทั้งหลายก็ได้
 ประกอบปร้พระโอสถ ถวายให้เสวย
 พระอาการก็หายคลายไม่ มีแต่ทรง
 แดจะชุกหนักลงไปทุกวัน ครั้นถึง
 วันที่ ๑๑ มกราคม รัตนโกสินทร
 ศก ๑๑๘ เวลา ๘ ห่ม ๒๐ นาที
 สมเด็จพระสังฆราช (สา) ขึ้น
 พระชนม์ ๗ ได้ ๘๘ พรรษา นับ
 ไชยानทรคทิมาศิไกร ถิ่นนับ

โดยอุบายคติไตรภพ ก็คงเป็น ๘๗

พรรษาเศษ

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๖ มกราคม ร.ศ.
๑๑๘ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
เครื่องขาวถ้วน แลพระราชวงศา
นวงศ์ที่เป็นอันเตวาลิก แลลัทธิ
วิหาวิกตทรงพระกรุณาขาวถ้วนทั่วกัน
เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชม
ทาน น้ำตรองพระศัพทสมเด็จพระ

ถังสรรพ เป็นดั่งคัมภีร์ต่อในทั้ง
 จักรวาลขุนนาง พระสงฆ์เปรมอัน
 มาก เจ้าพนักงานแต่งพระภิกษุ
 เสร็จแล้ว จึงเชิญพระภิกษุลงใน
 พระทองใบ พร.บาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว พระราชทานทาง
 สรรพคุณพรหม เป. กษัตริย์
 เก่งพระเมตตาพระสงฆ์ราช แล้ว
 เชิญพระทองใบโดยฐานถึง บ.ป.
 แทนแว่นฟ้า ๒ ๕ ปะดอว์

พระโกษาจุฑาธุชน้อย ห้อยเสวทร
 นักร ๓ ชั้นเบื้องบนโกษาจุฑาธุช แล้ว
 แวดล้อมด้วยเครื่องสูง ตามธรรมเนียม
 แล้วพระราชทานเครื่องประ
 โคมพระศพ ตั้งขึ้น เสด็จอน เสด็จ
 ดำโพง กตองชะนะแดง ๑๐ คู่
 จำปี ๑ จำกตอง ๑ เป็นพระ
 เกียรติยศ อย่างพระศพพระองค์
 จ้าวสามัญ
 ครนอยู่มาถึงกาลสมัยหนึ่ง จึง

๕๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน
รัชกาลที่ ๖ ๕ ทรงพระราช
อนุสรณ์ว่าพึงถึง พระกรุณา
คุณอุปการ แห่งสมเด็จพระสังฆ
ราช อันเป็นพระบรมราชโองการ
สัมปะทวารีย์ นับเนื่องว่ามีคุณ
ประการอันยิ่งส่วนหนึ่ง จึงสมควร
ที่จะพระราชทาน พระเกียรติยศอัน
พิเศษ ให้พระศพสมเด็จพระสังฆ
ราช ได้พระราชทานเพลิง ณ พระ

เสด็จขึ้นมาแลพระเมรุบนทิว ฮ่อง
 ฌามหลวง^{๒๕๖} ทรง ฟ้า
 พระกรุณาไป^{๒๕๖} ภู^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ให้ ฌาม
 ทน^{๒๕๖} งานพระกรุณา^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}
 ราช^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}

ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}
 ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}
 ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}
 ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}
 ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖} ฟ้า^{๒๕๖}

เสด็จราชรถ ไบวาลราชประเพณี
 ตั้งกระบวนแห่กระเทยไว้พร้อม
 ที่หน้าวัดราชประดิษฐ ครั้นเวลาเช้า
 ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 จักรพรรดิเสด็จพระราชดำเนิน
 ทรงพระกรุณาฯ ทอดม้าน้ำ
 จากพระบรมมหาราชวัง ไปสู่พระ
 เมรุ ทรงประทับพระพลับพลา
 ด้านเหนือแห่งพระเมรุแล้ว
 พระนางจะเด็จเสด็จกระบวนแห่กระ

ศพสมเด็จพระสังฆราชมาตาม ถนอ
 ฌนามไชย แดถนอฌนามหลวง
 เดียวถนอราชินีมาสู่พระเมรุ อยุค
 รทพระศพหน้าพระเมรุแล้ว จะได้
 เชิญพระโกษฐ ขึ้นตั้งบนยานมาศ
 ตามกำหนด แห่เข้าเวียนพระเมรุ
 ตามรอบแล้ว เชิญพระโกษฐขึ้น
 สู่พระเมรุมณฑป ประดิษฐาน
 เหนือแท่นแว่นฟ้า ภายใต้เศวต
 ฉัตรสามชั้น แวดล้อมไปด้วย

๕๗

เครื่องสูงตามบรรพตาศักดิ์ มีการ
มะโหระศพสม โภชตามธรรมเนียม
รุ่งขึ้นณวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์
รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ เวลาบ่าย
เจ้าพนักงาน จะได้เชิญพระโกษา
พระศพสมเด็จพระสังฆราช ถวาย
แว่นฟ้า มาตั้งตรงที่พระราชนาน
เพด็จ เชิญพระทองขึ้นตั้งแล้ว
เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะได้เสด็จ

พระราชดำเนิรมา พระราชทาน

เพลิงพร ศัลยณม์ ด็จพระตั้งธรรมา

รุ่งขึ้นณวันที่ ๑๔ กุ.ภาพ.ช

รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๘ เวลาเช้า

ย่ำรุ่งเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว จะให้เสด็จพระราชดำเนิร

มา ทรงเก็บพระอัฐิสมเด็จพระ

ตั้งธรรมา บรรจุไว้ในพระโกศ

ถนอมศัลยา แลเก็บพระอัฐิพระ

เชิญพระเจี๊ยกศัลยา ก็บรรจุพระอัฐิ

และพระอัยการ สมเด็จพระสังฆ
ราช ขึ้นที่รับพระราชทานกง
แช่ใบสั่งและตำแหน่ง ในวัฏทางประ
ติษฐานศึกษาหาสิมาราม

การแต่งกายในงานพร ศพสม
เด็จพระสังฆราชครั้งนั้น ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระบรมราชานุญาต ให้พระบรม
วงศ์ ข้าราชการและข้าราชการ บรพ
ที่ไปรับ ทวงสิลา และสัทธิวิหาวิ

(ลูกศิษย์) สมเด็จพระสังฆราช
 นั้น จำวนายทรงพระภูษาแลณของ
 พระองค์ขาวล้วน ชุณนางนุ่งผ้า
 แดสรวมเสื้อขาว ประดับเครื่อง
 ราชอิสริยาภรณ์ ตามที่ตนได้รับ
 พระราชทาน

ส่วนพระราชวงศานุวงศ์ และข้า
 ราชการ ที่หาได้เป็นศิษย์สมเด็จพระ
 พระสังฆราชไม้นั้น เมื่อวันชัก
 พระศพณวันเก็บพระอัฐิ แต่งกาย

ครึ่งยศทั่วไป   เว้นไว้แต่ฉันพระ
 ราชทานเพลิงนั้น   ฝ่ายทหารแต่ง
 กายเต็มยศ   ทั้งจำวนายขุนนาง
 ฝ่ายพลเรือนนั้น   จำวนายทรงพระ
 ภูษาตายเขียนทอง   ทรงฉดองพระ
 องค์ยศชาวภาคตำรวจทอง   ข้าราชการ
 การพลเรือนมุ่งสองปักกาย   สรวม
 เสื้อยศขาว   ภาคเสื้อครุยหรือตำรวจ
 ทอง   สรวมเครื่องราชอิสริยาภรณ์

จุฬีประวัติสังเขป

สมเด็จพระสังฆราชวัดราชประดิษฐ

สรุปวบยอทย่อ ๆ

พอเป็นสังเขปว่าดังนี้

เดิมสมเด็จพระสังฆราช (สา)

วัดราชประดิษฐ์ สถิตยมหาสิมาราม

กรุงเทพ ฯ ท่านได้บรรพชาเป็น

สามเณรมหานิกายครั้งที่ ๑ อยู่ใน

สำนักนี้พระอาจารย์ (อัน) สมภาร

วัดใหม่ในคลองบางขุนเทียน ริม
 บ้านหม้อบางตะนาวศรี แขวงกรุง
 เทพ ฯ พระอาจารย์ (อัน) เป็น
 ประชุมอุปัฏฐากาจารย์ สามเณรครึ่ง
 ที่ ๑ แล้วท่านลาสิกขาจากสามเณร
 ไปอยู่บ้านของท่าน ที่บางไผ่ใหญ่
 แขวงเมืองนนทบุรี ภายหลังท่าน
 มีศรัทธาเข้ามารับปฏิบัติ บรรพชา
 เป็นสามเณรมหานิกายครั้งที่ ๒ อยู่
 ในสำนักนี้ พระพิมลธรรม (พร)

พระราชคณะเจ้าอาวาสน์ วัด ราช
 บุรณะ (วัดเลียบ) ในกำแพงพระ
 นครกรุงเทพ ฯ พระพิมลธรรม
 (พร) เปนพระอุปัชฌายาจารย์ตาม
 เณรครั้งที่ ๒ แล้วภายหลังท่าน
 ได้ไปบรรพชา เปนสามเณร
 ธรรมยุติกะนิกายครั้งที่ ๓ อยู่ใน
 พระสำนักนั้นพระบาทสมเด็จพระจอม
 เถาเจ้าอยู่หัว แต่ยังทรงพระ
 สนมชอยู่วัดบวร (สมอราย) กรุง

เทพมหานคร   พระภักมฺขมฺณี
 (เกิด) พระราชาคณะเป็นพระเถระ
 ธรรมยุติกะนิกาย   ท่านเป็นพระ
 อุปัทยจารย์สามเณรครั้งที่ ๓ ของ
 ท่าน (คำอธิบายว่า—พระภักมฺข
 มฺณี (เกิด) ผู้นี้ เป็นบุตรพระยา
 จำแสนยากร (นุ่น) ในพระบวร
 ราชจำวงมหาด้านนุรักษ์กรมพระราช
 วังบวรราชภักดี ๒ กรุงเทพฯ พระ
 ภักมฺขมฺณี (เกิด) ผู้นี้ เป็นพี่ชาย

ร่วมบิดามารดาเดียวกัน กับเจ้า
 จอมมารดาเกษ ในพระจำพรร
 วงศ์เธอ กรมหมื่นพิศาดบวรศักดิ์
 เจ้าจอมมารดาเกษ ยังมีชีวิตอยู่จน
 ทุกวันนี้มีอายุได้ ๘๐ ปีเศษแล้ว
 พระภักมธุมนี (เกิด) เป็นพระ
 อุบลยาจารย์ของท่านนั้น เพราะ
 ในเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระผนวช
 ยังไม่ได้ทรงรับฉันทะ เป็นพระอุปัชฌ์

ณาย์ ค่ายพระเถระธรรมยุติกะนิ
กายยังมีอยู่มาก

ครั้นเมื่ออายุศักราชของสมเด็จพระ
สังฆราช (ตา) ได้ ๒๓ ปี พระ
บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ตามเสด็จไปเรียนที่เอก ๙ ประ
โยค บรรพชาอุปสมบทกรรมเป็น
พระภิกษุสงฆ์ ในพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระ

บรมมหาราชวัง ไปรฎูเกล้าฯ ให้
 บวชเป็นนาคหลวง ทรงมอบพระ
 ราชดำริห์ให้ สมเด็จพระเจ้าวรวง
 ษาเธอเจ้าฟ้า ทุกกระหม่อมพระ
 องค์ใหญ่ในวัดบวร (คือพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยัง
 ทรงพระผนวช) ทรงจัดการบวช
 ถิ่นมณเฑียรสภา ในสำนักนี้ธรรมยุติกะ
 นิกาย ครั้นนั้นทุกกระหม่อมพระ
 วัดบวร ไปรฎูเกล้าฯ ให้พระเนก

ขัณฑ์ที่พระราชคณะ พระเถระ
 ผู้ใหญ่ ในสำนักนี้ธรรมยุติกะ
 นิกายเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ บวช
 สามเณรเป็นพระภิกษุสงฆ์ ธรรม
 ยุติกะนิกายครั้งที่ ๓

แต่คู่สวดเมื่อบวชสามเณรเป็น
 พระภิกษุสงฆ์ครั้งที่ ๓ นั้น จะเป็น
 พระราชคณะรูปใด จะมีนามกร
 ปราภฏว่าอะไร กันจากหมายเหตุ
 โบราณไม่พบ ครั้นไต่ถามท่าน

ผู้หลักผู้ใหญ่ ก็ไม่ได้ความแน่
 นอนพักจนกว่า ท่านผู้ใดเป็นคู่สวด
 ครั้นเมื่อพระธำได้เป็นพระอมร
 โมฬี ที่พระราชาคณะในรัชกาล
 ที่ ๓ แล้ว ท่านถวายพระพรลาสิก
 ในรัชกาลที่ ๓ ครั้นในรัชกาลที่ ๔
 ท่านได้กลับอุปสมบทกรรมอีก เป็น
 ครึ่งที่ ๒ ครึ่งพระจำพรรษาที่
 กรมสมเด็จพระปอวเรศวริยาลง
 กรณ์ ทรงพระผนวชอยู่ด้วยกัน

นิเวศ แต่ยังไม่ได้เป็นกรมหมื่น
 บวรรังษีสุพันธุ์วงศ์ ยังคงเป็น
 พระจ้าวบวรวงศ์เชอชนันท์ ๒๒ พระ
 องค์จ้าวฤกษ์ ๆ ได้เป็นพระ
 ดุขทยาจาวิยศรีวงศ์ ๒๒ ของกรมเจ้า
 พระสังฆะราช (ดา)

แต่ก่อนสวตบวรชดมเจ้าพระสังฆะราช
 ดาศรีวงศ์ ๒๒ นี้คือ พระศรีวิสุทธิวงศ์
 (พัก) พระราชาคณะในวัดบวร
 นิเวศ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (พัก)

เป็นกรรมวาจาจารย์ ของสมเด็จพระ
 พระสังฆราช (๓) ครั้นบวช
 สมเด็จพระสังฆราชแล้ว ไม่ช้านาน
 ตักก็มากน้อย พระศรีวิสุทธิวงศ์
 (พัก) ก็ศึกษาสมณะเพศบรรพชิต
 มาเป็นคฤหัสถ์ได้เข้าปฏิบัติ ประ
 พุทธิคุณ เป็นคนทำราชการใน
 รัชกาลที่ ๔ กรุงเทพฯ ได้เป็นที่
 พระศรีสุนทรโวหาร เจ้ากรมพระ
 อาถกษณ์ ภายหลังได้เลื่อนที่เป็น

พระยาศรีสุนทรโวหาร   เจ้ากรม
 พระอาลักษณ์ในรัชกาลที่ ๕   กรุง
 เทพ ฯ   พระยาศรีสุนทรโวหาร
 (พัก)   ผู้^๕นี้เป็นบิดาพระยาศรี
 สุนทรโวหาร (กรมธ)   เดียวนี้^๕
 เหตุนี้^๕สมเด็จพะสังฆราช ท่านทรง
 รักใคร่นับถือพระยาศรีสุนทรโวหาร
 (พัก)   จนตลอดชีวิต

ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้เรียบเรียง
 เรื่องประวัติ   สมเด็จพะสังฆราช

มาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายครั้งนี้
 โดยมีสติปัญญาอันน้อย แม้ ว่าผิด
 พลาดขาดเหลือเกินประการใด พระ
 ราชอาชญาไม่พ้นเกล้าฯ ข้าพระ
 พุทธเจ้า ๆ ขอพระราชทาน พระ
 บรมราชเตชานุภาพ พระบารมี
 เปนที่ปกเกล้า ปกกระหม่อมเป็น
 ที่ร่มเย็นที่พึ่งต่อไปด้วย ควระมิควร
 แลัวแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรด
 เกล้า โปรดกระหม่อม ขอเดชะ
 (เห็น) ข้าพระพุทธเจ้านายกุหลาบ

